

SDG LAB กับ การแก้ไขปัญหาช้างป่า

ด้วยกระบวนการทำผังตำบลแบบมีส่วนร่วม

นำเสนอโดย

นางสาวดวงกมล วิมลกิจ

วุฒิอาสาฯ กรุงเทพฯ และอดีตผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์การพัฒนาคความเสมอภาคและ
ความเท่าเทียมทางสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้และกลไกความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับพื้นที่ที่มุ่งสร้างเครือข่ายการทำงานในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันจากทุกภาคส่วนในรูปแบบ **พลังทางสังคม** นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่ตอบโจทย์ทิศทางการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปี 2559 – 2560

รวมกลุ่มและทำงานร่วมกับเครือข่าย จ.ฉะเชิงเทรา

ปี 2561 - 2562

สร้างความรู้ความเข้าใจและเชื่อมโยงการทำงาน

ปี 2563 - 2567

ขยายภาคีเครือข่ายและเชื่อมโยงการทำงานระดับภาค (เครือข่ายภาคตะวันออกยั่งยืน)

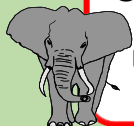

ประเด็นการขับเคลื่อน 5 ประเด็น

1. การพัฒนาฐานทรัพยากร
2. ความมั่นคงทางอาหาร
3. การพัฒนาเมืองน่าอยู่
4. การท่องเที่ยวชุมชนวิถีใหม่
5. การเรียนรู้บนฐานชุมชน

ปี 2567 - 2568

“ขับเคลื่อนปัญหาช้างป่าภาคตะวันออก”
เนื่องจากเป็นปัญหาเร่งด่วนในพื้นที่

สถานการณ์ปัญหาช้างป่าภาคตะวันออก

พบช้างป่า
799 ตัว

70-80%
ออกนอกป่า
อนุรักษ์
(3,375 ครั้ง)

สร้าง
ความเสียหาย
313 ครั้ง

มมุษย์
ถูกช้างป่าทำร้าย
ผู้บาดเจ็บ 9 ราย
ผู้เสียชีวิต 12 ราย

*ข้อมูล ปี 2568 ถึง 1 ส.ค. 2568
(กรมอุทยานแห่งชาติฯ, 2568)

ประเด็นสำคัญเร่งด่วน

การจัดทำระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับช้างป่า

ระบบเตือนภัยและช่องทางในการสื่อสารแบบ real time

การช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสบภัยจากช้างป่า

ความก้าวหน้าการดำเนินการ

1) การจัดทำและพัฒนาระบบข้อมูลช้างป่า

- กรมอุทยานแห่งชาติฯ เร่งจัดทำแผนที่ประชากรช้าง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลและอัปเดตข้อมูลประชากรในแต่ละจุด โดยพัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน เพื่ออัปเดตข้อมูลทุกสัปดาห์
- จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว ในพื้นที่กรมอุทยานฯ ว่าจ้างเฉพาะเพื่อติดตามข้อมูลสถานการณ์และผลักดันช้างออกจากพื้นที่

เครือข่ายภาคตะวันออก จัดทำผังตำบลเพื่อการจัดการช้างป่าในพื้นที่นำร่อง
ต.ทุ่งมหาเจริญ อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว

2) การพัฒนาระบบแจ้งเตือนภัย

- กรมอุทยานแห่งชาติฯ เตรียมทำแผนที่อัปเดตข้อมูลช้างป่าภาคตะวันออก
- นักวิชาการ (ดร. บริพัตร ศิริอรุณรัตน์) และเครือข่ายช้างป่าภาคตะวันออก ได้บูรณาการความร่วมมือกับผู้ให้บริการ แพลตฟอร์ม Earth Ranger เพื่อพัฒนาระบบแพลตฟอร์มสำหรับการแจ้งเตือนภัยช้างป่าแบบ Real-Time เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตาม ตรวจสอบ และบริหารจัดการสถานการณ์ช้างป่าที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สิน และพืชผลการเกษตรของประชาชนในพื้นที่เสี่ยง ปัจจุบันแพลตฟอร์มดังกล่าวอยู่ในขั้นตอนการทดลองนำเข้าข้อมูล

3) ปรับปรุงการช่วยเหลือเยียวยา

กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ได้แก่ ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการจ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าจากงบกลาง พ.ศ. 2568 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 มิถุนายน 2568 โดยมีการกำหนดอัตราค่าช่วยเหลือเยียวยาเฉพาะสำหรับความเสียหายจากช้างป่า พร้อมทั้งกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการช่วยเหลือเยียวยาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ทำไมต้องขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาระบบข้อมูล?

การจัดทำข้อมูลสำคัญเพื่อการแก้ไขปัญหาล้างป่า

1. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับล้างป่า

2. ข้อมูลปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบ

ปัญหาการจัดทำข้อมูลในภาพรวม

- **ข้อมูลขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ และขาดความต่อเนื่อง** เนื่องจากข้อมูลที่สำคัญกับการวิเคราะห์ปัญหาล้างป่าส่วนใหญ่มาจากโครงการศึกษาวิจัย ข้อมูลสำคัญแต่ละชุดอยู่ในลักษณะแยกส่วนกัน ไม่ได้เป็นการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องหรือมีการกำหนดความถี่ในการเก็บข้อมูล
- **ปัญหาความน่าเชื่อถือของข้อมูล** อาทิ ข้อมูลจำนวนช้างป่าที่มีในปัจจุบันมาจากการเก็บข้อมูลของแต่ละกลุ่มป่าที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของวิธีการจัดเก็บ
- **ข้อจำกัดด้านงบประมาณและจำนวนบุคลากร** ในการจัดทำข้อมูลทำตามภารกิจหน้าที่
- **ปัญหาเรื่องการเข้าถึงข้อมูล** ประชาชนโดยทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลจุดพบช้าง หรือตำแหน่งช้างได้ ส่งผลต่อการวางแผนเพื่อเฝ้าระวัง ทั้งนี้หากมีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูล สามารถทำหนังสือขอใช้งานข้อมูลได้เป็นครั้งคราว

การจัดทำข้อมูลในพื้นที่

การจัดการปัญหาล้างป่าในพื้นที่ที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดข้อมูลสำหรับวางแผนป้องกันและผลักดันช้างป่ากลับสู่พื้นที่อนุรักษ์ ดังนั้น **จึงจำเป็นต้องจัดทำและพัฒนาระบบข้อมูลช้างป่าในระดับพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนมีข้อมูลสำหรับการวางแผนแก้ไขปัญหาล้างป่าได้อย่างถูกต้อง และทันต่อสถานการณ์**

การขับเคลื่อน SDG Lab การแก้ไขปัญหาเชิงป่าภาคตะวันออก

การรวมกลุ่มการทำงาน

เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนงาน

สร้างและขยายเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน

พัฒนากระบวนการแนวทางการทำงาน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง

ทบทวน ถอดบทเรียน และขยายผลการดำเนินงาน เพื่อยกระดับสู่ความยั่งยืน

มี.ค. – เม.ย. 2568

- ประชุมหารือเพื่อรวมกลุ่มและสร้างทีมงาน การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาเชิงป่าด้วยผังตำบล

- วุฒิสภาฯ (อ.บัญชา และคณะ)
เป็นกลไกกลางประสานงานในพื้นที่ร่วมกับ อบต. กุ่มมหาเจริญ

- ประชุมสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ปัญหา การใช้ผังตำบลเพื่อจัดการปัญหา และกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน

เม.ย. – พ.ค. 2568

- ประชุมหารือเพื่อสร้างความตระหนักรู้และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา ร่วมกันของเครือข่ายด้วยเครื่องมือผังตำบล

- ที่ว่าการอำเภอวังน้ำเย็น
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน
- นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญการแก้ไขปัญหาลำธาร
- เครือข่ายอาสาสมัคร
 - ชุดเฝ้าระวัง
 - ชุดผลักดัน
- แกนนำชุมชนใน ต.กุ่มมหาเจริญ

- ประชุมหารือเพื่อกำหนดชุดข้อมูลสำคัญที่ต้องจัดเก็บเพื่อจัดการปัญหาเชิงป่า

ข้อมูลกายภาพ/ทุนในพื้นที่

- ขอบเขตชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดิน (พื้นที่เกษตร/แหล่งน้ำ/หย่อมป่า)
- เครือข่ายทางสังคม กองทุน

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลำธาร

- จุดพบช้าง จุดเข้า-ออกป่าของช้าง
- เส้นทางเดินช้างป่า
- จำนวนช้างที่พบ และความถี่ในการพบช้างบริเวณพื้นที่ชุมชน
- บึงจืดถึงจุดช้างให้ออกจากป่า

ข้อมูลความเสี่ยง

- ครวเรือนที่ได้รับผลกระทบ
- มูลค่าความเสียหาย

พ.ค. – ก.ค. 2568

- พัฒนากลไกเครือข่ายในการใช้ข้อมูลในการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่

ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะข้อมูลเชิงป่า การใช้เครื่องมือ ผังทักษะเครือข่ายในการจัดเก็บรูปถ่ายระบุค่าพิกัดผ่าน Timestamp และการใช้โปรแกรม QGIS ในการจัดทำแผนที่

- สำรวจและจัดทำข้อมูลผังชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาลำธาร

จัดเก็บ ข้อมูลเชิงป่าที่ปรากฏในชุมชน และข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยส่งเสริมให้ชุมชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดเก็บข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลผังตำบล และสนับสนุนการนำข้อมูลไปใช้ในการจัดการปัญหาลำธาร

รวบรวมและประมวลผลข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์และร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาลำธารทุกภาค

ส.ค. – ธ.ค. 2568

จัดทำแนวทางการแก้ไขปัญหาลำธารในพื้นที่ระดับความสูง พร้อมทั้งหารือกับหน่วยงานระดับจังหวัดถึงการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาลำธารผ่านการให้ผังตำบลเพื่อการจัดการเชิงป่า

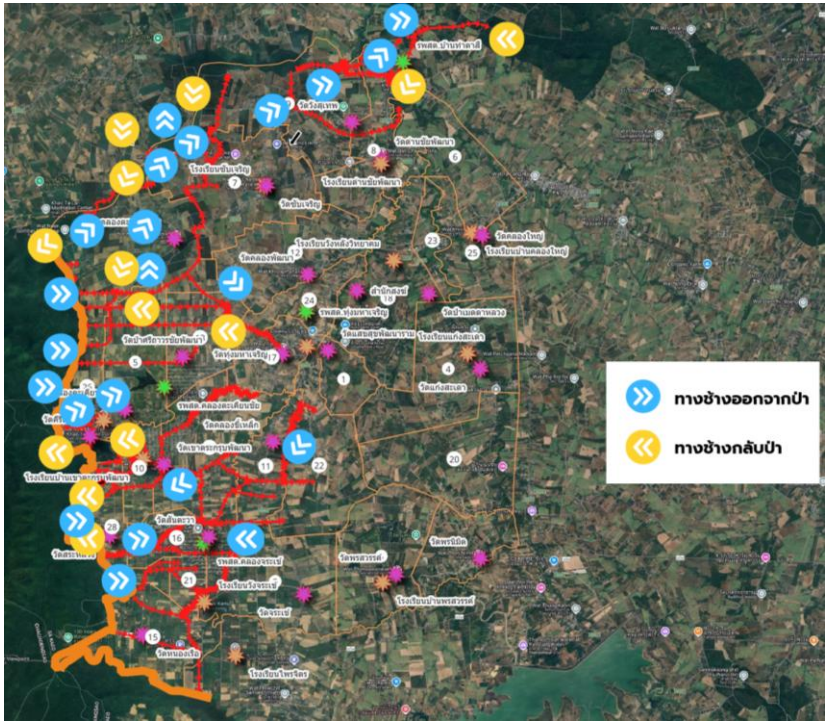
- จัดเวทีนำเสนอผลการจัดทำผังตำบล กองมหาเจริญ และหารือแนวทางการขยายผลการจัดทำผังตำบลเพื่อการจัดการเชิงป่าให้ครอบคลุมพื้นที่ 10 ตำบลในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดใกล้เคียง อาทิ จะเข้เกรา ปราจีนบุรี

สรุปผล และถอดบทเรียนการขับเคลื่อน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบ และขยายผลการจัดทำผังตำบลเพื่อบูรณาการระบบข้อมูลและการแก้ไขปัญหาลำธารร่วมกันในพื้นที่ภาคตะวันออก

ผังตำบลทำให้เห็นอะไร ?

1 จุดเข้า - ออก และแนวป้องกัน

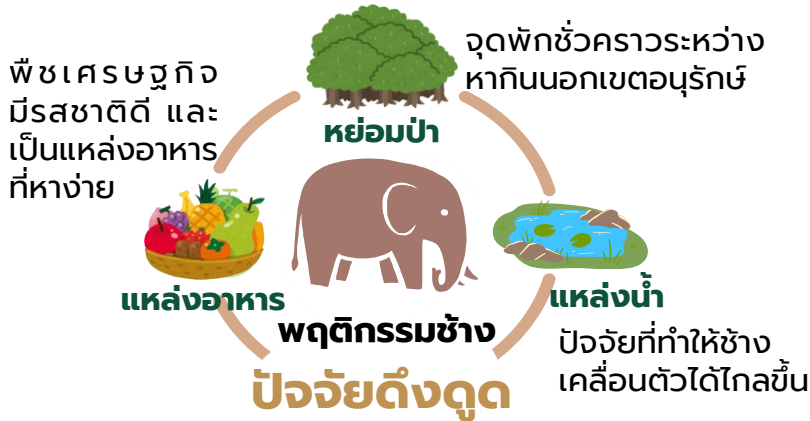
เก็บภาพ-ตำแหน่ง
พบช้าง/ความเสียหาย
เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์
ทิศทางการเดินของช้าง

สำรวจและบันทึก
ข้อมูลความเสียหาย
อย่างเป็นระบบ

กำหนดมาตรการ
ซ่อมบำรุง
สิ่งกีดขวาง

2 ปัจจัยที่ทำให้ช้างออกจากป่า

- 1.การเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่เขตอนุรักษ์** อาทิ การสร้างอ่างเก็บน้ำในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาอ่างฤๅไน เป็นแหล่งน้ำถาวร ส่งผลให้พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของช้างป่าลดน้อยลง จึงทำให้ช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตอนุรักษ์ออกมาหาอาหารบริเวณพื้นที่รอบนอก
- 2.พฤติกรรมในการเลือกหาอาหารของช้าง** โดยช้างมักชอบพืชผลทางการเกษตรและอาหารนอกป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และหาได้ง่ายมากกว่าอาหารธรรมชาติในป่า
- 3.การกระจายตัวของหย่อมป่า** ซึ่งเป็นแหล่งพักอาศัยชั่วคราว ทำให้ช้างสามารถเคลื่อนย้ายและขยายพื้นที่หากินออกไปยังพื้นที่เกษตรและชุมชนโดยรอบได้ไกลขึ้น

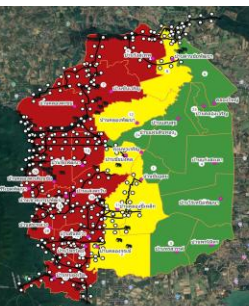
3 ระดับความเสี่ยงภัย

กำหนดเกณฑ์การประเมิน
ความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหา
โดยพัฒนาจากชุดความรู้จาก
ผู้เชี่ยวชาญการจัดการปัญหาช้างป่า
และกระบวนการระดมความเห็น
ของคนในชุมชน

นำเกณฑ์การประเมินความรุนแรงของสถานการณ์
ปัญหาช้างป่ามา**กำหนดขอบเขตพื้นที่จุดเสี่ยงภัย**
โดยสามารถแบ่งระดับความรุนแรง
ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. พื้นที่ความเสี่ยงระดับสูง (สีแดง)
2. พื้นที่ความเสี่ยงระดับปานกลาง (สีเหลือง)
3. พื้นที่ความเสี่ยงระดับต่ำ (สีเขียว)

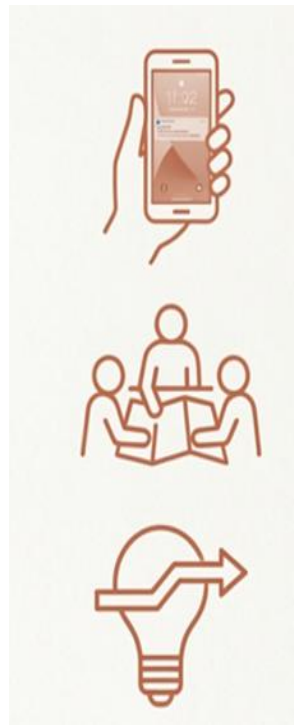
แผนที่ความเสี่ยงภัยช้างป่า ต.ทุ่งมหาเจริญ
แสดงให้เห็นว่าทั้ง 28 หมู่บ้านเป็นพื้นที่ประสบภัยช้างป่า
โดยแบ่งตามระดับความรุนแรง ดังนี้

พื้นที่ความเสี่ยงสูง
11 หมู่บ้าน
พื้นที่ความเสี่ยงปานกลาง
6 หมู่บ้าน
พื้นที่ความเสี่ยงต่ำ
11 หมู่บ้าน

ภารกิจของเราในวันนี้ ...

เปลี่ยนจากการ “ตั้งรับ” ไปสู่ “การจัดการเชิงรุก”

1

เรียนรู้และฝึกฝนเครื่องมือ:

ลงมือปฏิบัติการใช้ Timestamp และ Google My Maps เพื่อเปลี่ยนทุกอย่างก้าวให้เป็นข้อมูล

2

สร้างแผนที่ของเราเอง:

เริ่มต้นร่าง "ผังตำบล" ระบุดูเสียง และนำความรู้ในพื้นที่ของท่านมาใส่ลงในแผนที่

3

วิเคราะห์และวางแผนร่วมกัน:

ใช้ข้อมูลที่รวบรวมได้เพื่อเริ่มต้นวางกลยุทธ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น

